
Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj

Dokument je izradila Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja.

Lektura: Željana Klječanin Franić

Sadržaj

Uvod.....	3
O socijalnoj dimenziji u visokom obrazovanju.....	3
Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj	4
Studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja	4
Studenti iz obitelji nižeg ekonomskog statusa	5
Studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području	6
Stariji studenti	6
Studenti s djecom	7
Studenti s invaliditetom	7
Studenti koji su završili strukovnu školu	9
Studenti koji rade uz studij	9
Studenti koji putuju na studij	9
Studenti djeca hrvatskih branitelja.....	10
Studenti pripadnici romske manjine	10
Studenti pripadnici LGBT orijentacije	10
Studenti iz alternativne skrbi	11
Studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva.....	11
Studenti iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka.....	11
Izbjeglice i tražitelji azila.....	12
Dodatak.....	13
Izvanredni studenti.....	13
Studenti stručnih studija.....	13
Literatura.....	19

Uvod

Hrvatski je sabor 17. listopada 2014. godine prihvatio *Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije* (NN 124/14). U strategiji se u poglavlju o visokom obrazovanju navodi nekoliko zadaća koje su usmjerene na poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Hrvatskoj. Jedna od tih zadaća (mjera 6.2.2.) odnosi se na utvrđivanje podzastupljenih i/ili ranjivih skupina u visokom obrazovanju te čimbenike koji pridonose slabijem uključivanju studenata iz tih skupina u visoko obrazovanje.

Ovaj dokument, na temelju empirijskih podataka i uvida, popisuje podzastupljene i/ili ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj te u kratkim crtama razlaže čimbenike koji pridonose njihovoj podzastupljenosti i/ili ranjivosti. Podzastupljenost u visokom obrazovanju definiramo kao niži udio određene skupine studenata koji se nalaze u sustavu visokog obrazovanja u odnosu na populacijske podatke, odnosno u odnosu na situaciju u drugim europskim zemljama. Identificirane su sljedeće podzastupljene skupine: studenti/ce čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja, studentice u tehničkom području i studenti u humanističkom području, stariji studenti/ce, studenti/ce s djecom, studenti/ce pripadnici romske manjine. U ranjive skupine studenata ubrajamo one koje imaju veći rizik izloženosti teškoćama u obliku akademske ili društvene integracije te koji imaju manje mogućnosti za neke aspekte studiranja poput međunarodne mobilnosti. Identificirane su sljedeće ranjive skupine: stariji studenti/ce, studenti/ce s invaliditetom, studenti/ce s djecom, studenti/ce pripadnici romske manjine, studenti/ce iz obitelji nižeg ekonomskog statusa, iz strukovnih srednjih škola, koji rade uz studij u znatnom opterećenju, koji putuju na studij, pripadnici/ce LGBT orijentacije, studenti/ce iz alternativne skrbi, studenti/ce beskućnici, studenti/ce iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka te izbjeglice i tražitelji azila.

Iako za sve skupine navedene u dokumentu postoje indicije da su podzastupljene u visokom obrazovanju i/ili ranjive, za neke od njih imamo pouzdane podatke, dok za druge imamo vrlo malo podataka. Dodatno, iako je dokument strukturiran prema pojedinim karakteristikama ranjivosti (npr. studenti čiji roditelji imaju niže obrazovanje ili stariji studenti), važno je uzeti u obzir i njihov kumulativni učinak (npr. stariji student čiji roditelji imaju niže obrazovanje). Osim podataka o individualnim karakteristikama ranjivosti, na kraju dokumenta navedena su i dva institucijska aspekta ranjivosti. Naime, izvanredne i stručne studije češće pohađaju ranjive skupine studenata.

S obzirom na to da je istraživanje Eurostudent jedino recentno istraživanje provedeno na reprezentativnom uzorku studenata u Hrvatskoj, a u fokusu su mu socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života, najveći dio podataka navedenih u ovom dokumentu preuzet je iz tog istraživanja (Šćukanec i sur., 2016.). No, uz podatke Eurostudenta navode se i nalazi drugih istraživanja i uvida koji su relevantni za identificiranje ranjivih skupina u hrvatskom visokoškolskom obrazovanju iako dokument nipošto nije iscrpan pregled relevantne literature. Dokument je zamišljen kao temelj za promišljanje intervencija u visokoškolski sustav u Hrvatskoj kojima je cilj podrška studentima iz podzastupljenih i/ili ranjivih skupina, gdje za to postoje dostatni podatci, odnosno kao temelj za identifikaciju istraživanja koja bi se morala provesti kako bismo imali cjelovitiju sliku izazova osiguranja socijalne dimenzije u Hrvatskoj.

O socijalnoj dimenziji u visokom obrazovanju

U sklopu Bolonjskog procesa socijalna dimenzija spominje se u ministarskim priopćenjima od 2001. godine. Cjelovita i sveobuhvatna definicija socijalne dimenzije usuglašena je u Londonu 2007. godine. Prema njoj osiguranje socijalne dimenzije znači da „studentska populacija koja upisuje, pohađa i

završava visoko obrazovanje na svim razinama odražava različitost naših društava” uz naglasak da „studenti trebaju biti u mogućnosti završiti studijske programe bez prepreka koje proizlaze iz njihova socijalnog i ekonomskog statusa“ (London Communiqué, 2007.). I posljednje ministarsko priopćenje iz Erevana (svibanj, 2015.) ističe važnost poboljšanja socijalne dimenzije, uključujući osiguravanje rodne ravnoteže u visokom obrazovanju te poboljšanje pristupa visokom obrazovanju, uspješan završetak i mogućnosti za sudjelovanje u međunarodnim programima mobilnosti za studente iz ranjivih skupina. U sklopu Erevanskog priopćenja ministri visokog obrazovanja zemalja koje sudjeluju u Bolonjskom procesu prihvatili su Strategiju za razvoj socijalne dimenzije i cjeloživotno učenje u Europskom prostoru visokog obrazovanja do 2020. godine. U njoj su se europski ministri visokog obrazovanja obvezali na razvoj učinkovitih javnih politika s ciljem osiguravanja većeg pristupa kvalitetnom visokom obrazovanju, poglavito za studente iz podzastupljenih i socijalno ranjivih skupina.

Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj

Studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja

Izgledi za pristup visokom obrazovanju u Hrvatskoj povoljniji su za osobe koje dolaze iz obrazovanih obitelji. Prema podacima Eurostudenta ukupno 46 % studenata dolazi iz obitelji gdje je barem jedan roditelj visokoobrazovan, 56 % iz obitelji gdje barem jedan roditelj ima završenu srednju školu, a tek 3 % iz obitelji gdje je najveći završeni stupanj obrazovanja roditelja osnovna škola (Šćukanec i sur., 2016.). Ovi postotci ne odgovaraju distribuciji postignutih obrazovnih razina u populaciji: kada pogledamo populaciju muškaraca i žena u dobi između 40 i 60 godina, dobnu skupinu kojoj pripada većina roditelja anketiranih studenata, među roditeljima studentske populacije ima značajno manje očeva i majki s nižim obrazovanjem nego što je to slučaj u referentnoj populaciji¹. U uzorku istraživanja Eurostudent (Šćukanec i sur., 2016.) 5,1 % studenata ima oca s najnižim stupnjem obrazovanja, dok u ukupnoj populaciji muškaraca u dobi od 40 do 60 godina 18,5 % ima završenu samo osnovnu školu. To upućuje na značajnu podzastupljenost studenata u visokom obrazovanju u Hrvatskoj čiji očevi imaju najniži stupanj obrazovanja. Manja je razlika u zastupljenosti očeva sa srednjim obrazovanjem s obzirom na to da ih je u uzorku 59 %, a u ukupnoj populaciji 64 %. No, u uzorku se nalazi 34 % očeva s visokom školom ili fakultetom, dok u ukupnoj populaciji 17 % muškaraca u dobi od 40 do 60 godina ima taj stupanj obrazovanja. To upućuje na značajnu nadzastupljenost studenata u visokom obrazovanju u Hrvatskoj čiji očevi imaju visoko obrazovanje. Do sličnih nalaza dolazimo i kada se analizira stupanj obrazovanja majki. Nešto je veća podzastupljenost studenata čije majke imaju najniži stupanj obrazovanja u odnosu na navedene podatke za očeve studenata: u uzorku istraživanja Eurostudent (Šćukanec i sur., 2016.) nalazi se 9 % studenata s majkama koje imaju najniži stupanj obrazovanja, dok ih je u ukupnoj populaciji žena u dobi od 40 do 60 godina 28 %. Nadzastupljeni su studenti čije majke imaju visoko obrazovanje – u uzorku ih ima 31 % nasuprot 18 % u ukupnoj populaciji.

Objašnjenja ovakvih nalaza su višestruka: učenici iz obitelji slabije obrazovanih roditelja u prosjeku imaju slabija obrazovna postignuća na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini (npr. Burušić, Babarović i Marković, 2010.; Jokić i Ristić Dedić, 2010.; Gregurović i Kuti, 2009.), češće upisuju strukovne škole, posebice trogodišnje strukovne škole pri čemu razlike u predmetima koje ti učenici moraju polagati te

¹ Kao referentni podatci korišteni su oni iz Popisa stanovništva 2011. godine.

državna matura otežavaju nastavak školovanja (Matković i sur., 2014.), a identificirano je i nedostatno obrazovno savjetovanje u srednjim školama (Košutić i sur., 2015.).

Stupanj obrazovanja roditelja povezan je i s drugim aspektima visokog obrazovanja. Studenti s najmanje jednim visokoobrazovanim roditeljem značajno češće namjeravaju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu (41 %) nego studenti čiji roditelji imaju najviše završenu srednju školu (32 %) ili osnovnu školu (15 %) (Šćukanec i sur., 2016.). Dodatno, čak 60 % studenata visokoobrazovanih roditelja namjerava nastaviti studij na diplomskoj razini, nasuprot 51 % onih čiji roditelji imaju završenu srednju školu te samo 27 % onih čiji su roditelji završili najviše osnovnu školu (Šćukanec i sur., 2016.). Ovim nalazima vjerojatno pridonosi povezanost strukture prihoda studenata s razinom obrazovanja njihovih roditelja².

Prema populacijskim podacima prikupljenima prijavnim listovima od strane Državnog zavoda za statistiku, kod studenata bilo koje godine studija u akademskoj godini 2010./2011. nisu uočene značajne razlike u obrascima trajanja studija (odnosno učestalosti „kašnjenja“) s obzirom na obrazovanje roditelja (Farnell i sur., 2013.).

Studenti iz obitelji nižeg ekonomskog statusa

Iako ne postoje podatci kojima bismo mogli ustanoviti podzastupljenost osoba nižeg ekonomskog statusa u visokom obrazovanju, dostupna istraživanja pokazuju da niži ekonomski status utječe na odluku o nenastavku školovanja na visokoškolskoj razini (Košutić i sur., 2015.). Prema podacima Košutić i sur. (2015.) srednjoškolci koji planiraju studirati ili još ne znaju hoće li studirati razlikuju se prema imovini koju posjeduju njihovi roditelji: najviše imovine imaju učenici koji planiraju studirati. Trećina učenika koji su u spomenutom istraživanju naveli da ne planiraju nastaviti školovanje označili su nedostatak financijskih sredstava kao jedan od razloga.

U pogledu planova za mobilnost dodatni financijski troškovi koje zahtijeva studiranje u inozemstvu percipirani su kao najveća prepreka za studiranje u inozemstvu (Šćukanec i sur., 2016.). Prema Drusany i sur. (2012) zbog nedostatnih financijskih sredstava studenti se teško odlučuju i na ljetne škole te ostale izvannastavne aktivnosti koje zahtijevaju dodatno financijsko opterećenje.

U međunarodnom programu mobilnosti Erasmus+ studenti iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa mogu ostvariti uvećanu financijsku potporu. Prema podacima Agencije za mobilnost i programe EU-a oko 20 % studenata iz Hrvatske koji sudjeluju u Erasmus+ programu korisnici su uvećane financijske potpore. Navedenu financijsku potporu nije moguće ostvariti u sklopu drugih programa mobilnosti kao što su CEEPUS ili bilateralne stipendije.

S obzirom na to da je obavljanje stalnog posla identificirano kao rizični čimbenik za uspješan tijek studija (Doolan, 2010.), važno je primijetiti da stalan posao češće imaju studenti nižeg ekonomskog statusa (Šćukanec i sur., 2016.).

² Struktura prihoda povezana je i s razinom obrazovanja roditelja studenata. Prosječni mjesečni prihodi od obitelji iznose 939,00 kn (Šćukanec i sur., 2016.). Iznadprosječne prihode od obitelji imaju studenti čiji barem jedan roditelj ima visokoškolsko obrazovanje (prosječno 1.042,00 kn mjesečno). S druge strane, studenti čiji roditelji imaju osnovnoškolsko obrazovanje rjeđe se mogu oslanjati na prihod od obitelji (prosječno 712,00 kn mjesečno) i uštedevine pa češće obavljaju stalne poslove uz pomoć kojih pokrivaju najveći dio svojih troškova studija. Studenti čiji roditelji imaju osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje znatno češće svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima (53 % studenata čiji roditelji imaju završenu osnovnu školu te 44 % onih čiji roditelji imaju završenu srednju školu) u odnosu na studente čiji roditelji imaju visoko obrazovanje (njih 29 % procjenjuju teškoće vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima).

Studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području

Ako pogledamo strukturu studentskog tijela prema spolu možemo uočiti da su studentice i studenti relativno ujednačeno zastupljeni, iako studentice čine nešto veći udio studentskog tijela (56 %) (Šćukanec i sur., 2016.). No, razlike u zastupljenosti studentica i studenata zamjetne su prema područjima studija. Dok studenti čine značajnu većinu u tehničkim znanostima (70 %), studentice čine značajnu većinu u humanističkim znanostima (74 %) te studijima u području medicine i zdravstva (71 %) (Šćukanec i sur., 2016.). Slične nalaze navode i Jokić i Ristić Dedić (2014.). Ova se razlika dalje može ilustrirati zastupljenošću diplomiranih žena i muškaraca na specifičnim studijima: u 2014. godini na studijima u području računarstva od ukupnog broja diplomiranih diplomiralo je 19,48 % žena, na arhitekturi i građevinarstvu 32,1 %, dok je u studijima za odgajatelje i učitelje diplomiralo 97,01 % žena, a socijalnu skrb 95,29 %. (Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2015.). U IT sektoru žene su izrazito podzastupljene i u Hrvatskoj i u svijetu (Divjak, Ostroški, Vidaček, 2010.).

Prema Jugović (2015.) rodni stereotipi o zanimanjima i područjima studija važan su čimbenik odabira različitih područja studija: uvjerenje o slabijem talentu vlastite rodne skupine za određeno zanimanje i područje studija povezano je s manjom vjerojatnošću odabira tog područja studija.

Stariji studenti

Većina studenata u Hrvatskoj upisuje po prvi put studij s 18 godina (njih 51 %) odnosno 19 godina (njih 36 %), dok tek 8 % studenata upisuje prvi put studij nakon 21 godine života (Šćukanec i sur., 2016.). O podzastupljenosti starijih studenata u hrvatskom visokom obrazovanju možemo zaključivati usporedbom podataka za Hrvatsku i podataka drugih zemalja EU-a. Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta 21 % studenata ima 25 ili više godina pri čemu je taj udio u Finskoj primjerice 58 %, Švedskoj 53 %, Norveškoj 52 %, Austriji 46 % i Švicarskoj 44 %. Od 29 zemalja Hrvatska je po udjelu studenata iznad 25 godina na 17. mjestu.

Koji su mogući razlozi niske zastupljenosti starijih studenata u hrvatskom visokom obrazovanju? Jedan mogući razlog su financijske teškoće: više od trećine studenata (37 %) koji su sudjelovali u istraživanju Eurostudent svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima, a među njima se posebno ističu stariji studenti (Šćukanec i sur., 2016.). Svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima 51 % studenata koji su studij upisali s 21 godinom i više, dok to isto misli samo 36 % studenata koji su studij upisali s manje od 21 godinu (Šćukanec i sur., 2016.). Radi se o skupini koja zasigurno u manjoj mjeri od mlađih kolega i kolegica može ovisiti o financijskoj podršci roditelja. Dodatan razlog može biti izazov studiranja uz rad: među studentima koji su najzastupljeniji u obavljanju stalnih poslova nalaze se studenti koji su upisali studij nakon 21. godine. 47 % studenata koji su studij upisali nakon 21. godine radi puno radno vrijeme (35 ili više sati tjedno), dok to čini samo 10 % onih koji su upisali studij prije 21. godine (Šćukanec i sur., 2016.). Ova skupina rjeđe dobiva stipendiju koja bi mogla pridonijeti manjem radnom opterećenju: stipendije kao izvor prihoda navelo je nešto manje od četvrtine studenata (23 %) koji su sudjelovali u istraživanju Eurostudent, i to u prosječnom iznosu od 949 kn mjesečno pri čemu izrazito visok udio studenata koji su upisali studij s 21 godinom i više ne prima stipendije (93 %). Otegotna okolnost za ovu skupinu studenata može biti i uvjet položene državne mature za upis na studij s obzirom na to da su neki svoje srednjoškolsko obrazovanje završili prije uvođenja državne mature.

Studenti koji upisuju studij s 21 ili više godina rjeđe planiraju nastavak na diplomskoj razini od mlađih kolega (31 % nasuprot 56 %) (Šćukanec i sur., 2016.), a postoje indicije da je nezavršavanje prve godine studija učestalije kod starijih studenata (Mihaljević Kosor, 2010.) te da je za tu skupinu teža i socijalna integracija na studiju (Doolan i sur., 2014.).

Studenti s djecom

Ukupno 3 % studenata ima djecu (Šćukanec i sur., 2016.). Radi se o podzastupljenoj skupini usporedimo li ovaj udio s onim iz drugih europskih zemalja. Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta Hrvatska je po udjelu studenata s djecom na 25. mjestu od 29 zemalja (u Norveškoj primjerice 25 % studenata ima dijete, u Švedskoj 21 %, što je povezano i s većim udjelom starijih studenata u tim zemljama).

Što čini ovu skupinu ranjivom? Prema iskazima studenata prosječni ukupni semestralni trošak za studente u Hrvatskoj iznosio je 15.417,00 kn. Taj iznos uključuje životne i studijske troškove. Studenti s djecom pripadaju u skupinu studenata koje imaju najviše troškove i njihov prosječni ukupni semestralni trošak iznosi 33.204,00 kn. Time oni imaju dvostruko veće prosječne semestralne troškove naspram studenata koji nisu roditelji (14.586,00 kn). Više od trećine studenata (37 %) u Hrvatskoj svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima, a među njima se posebno ističu studenti s djecom (Šćukanec i sur., 2016.). Ne iznenađuje stoga da je većina studenata roditelja (njih 65 %) zaposlena na puno radno vrijeme ili dio radnog vremena (Šćukanec i sur., 2016.).

Stipendije kao izvor prihoda navelo je nešto manje od četvrtine hrvatskih studenata (23 %) u prosječnom iznosu od 949,00 kn mjesečno. Izrazito visok udio studenata koji imaju djecu ne prima stipendije (93 %).

Izrazito je nizak udio studenta roditelja koji namjeravaju nastaviti studij na diplomskoj razini (14 %). Očekivano, čak 90 % studenata s djecom ne planira studirati u inozemstvu.

U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti roditelji (22 %). Studenti roditelji tvrde da im je studiranje teže nego studentima koji nemaju djece: negativnije procjenjuju vrijeme koje im je na raspolaganju za učenje (Doolan i sur., 2014.).

Studenti s invaliditetom

Prema članku 3. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2013. godine³ studenti s invaliditetom su „...svi studenti koji zbog bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti (studenti s oštećenjima vida i sluha, motoričkim poremećajima, kroničnim bolestima, psihičkim bolestima i poremećajima i specifičnim teškoćama učenja kao primjerice disleksijom, disgrafijom i ADHD-om, te ostalim zdravstvenim stanjima i teškoćama koje mogu utjecati na tijek studiranja)“. Iako se vodi evidencija o studentima s invaliditetom koji primaju neke od oblika potpore na pojedinim institucijama visokog obrazovanja, ne postoje pouzdani podatci o broju studenata s invaliditetom na hrvatskim visokim učilištima. Prema evidenciji institucionalnih službi podrške studentima s invaliditetom na sedam hrvatskih sveučilišta evidentiran je ukupno 571 student/ica s invaliditetom koji prima neki od oblika potpore u sustavu visokog obrazovanja. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom⁴ izvješćuje o 364 studenta s invaliditetom u Republici Hrvatskoj od čega 329 redovitih studenata.

³ <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>

⁴ <http://www.posi.hr/>

Iako u istraživanju Eurostudent većina studenata navodi da nema teškoća koje utječu na tijek njihova studija, čak 14 % studenata samoprocjenjuje da ima neku od zdravstvenih teškoća, i to: kronične bolesti 5 %, oštećenja vida ili sluha 5 %, teškoće učenja 3 %, neku dugotrajnu fizičku ili zdravstvenu teškoću 3 %, psihički poremećaj 2 % i 1 % teškoće pri kretanju (Šćukanec i sur., 2016.).

58 % studenata iz skupine studenata koji procjenjuju da imaju neke zdravstvene teškoće izjavljuje da im tijekom studija nije potrebna nikakva potpora, više od četvrtine studenata s teškoćama (njih 27 %) smatra da je potpora koja im se pruža izrazito nekvalitetna. Samo 1 % njih odgovorilo je da je potpora jako kvalitetna. To ističe nedostatke u kvaliteti potpore namijenjene studentima s teškoćama, tj. da ona nije u cjelini prilagođena specifičnim potrebama i specifičnim okolnostima u kojima studira ova skupina studenata (Šćukanec i sur., 2016).

Istraživanje provedeno u sklopu IPA projekta „Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu“⁵ pokazalo je da se studenti razlikuju u procjeni zadovoljstva sustavom potpore u odnosu na vrstu oštećenja te da su studenti s oštećenjima sluha značajno manje zadovoljni sustavom potpore u odnosu na ostale spomenute skupine studenata, osim studenata s tzv. nevidljivim oštećenjima, dok su najzadovoljniji studenti s motoričkim poremećajima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica (Kiš-Glavaš, 2014.). Potonje je zasigurno rezultat pozitivne percepcije studenata o znatnom unapređenju prostorne pristupačnosti općenito, pa tako i institucija visokog obrazovanja (Bačani i sur., 2015.).

Prema podacima Eurostudenta na ljestvici od jedan („uopće nisam zadovoljan“) do pet („jako sam zadovoljan“) prosječna ocjena zadovoljstva hrvatskih studenata kvalitetom nastave, organizacijom studija i rasporedom, odnosom administrativnog osoblja prema studentima te opremljenošću prostora kreće se oko srednje ocjene tri (3). Veće nezadovoljstvo od prosjeka pokazuju studenti sa zdravstvenim teškoćama⁶ koji izražavaju manje zadovoljstvo specifičnim aspektima, posebice organizacijom studija i rasporedom predavanja (2,8) te mogućnošću odabira kolegija (2,6).

U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti s fizičkim teškoćama, mentalnim teškoćama ili poremećajima učenja (16 %) (Šćukanec i sur., 2016.). I Drusany i sur. (2012.) utvrdili su invalidnost kao jedan od ometajućih čimbenika u studiranju.

Zbog različitih zdravstvenih stanja ili akutnih bolesti studenti se susreću s različitim preprekama: neki moraju na fizikalnu terapiju, nekima je otežano sjediti cijeli dan na predavanjima, nekima su potrebna vizualna povećala za tekstualne materijale, dok je nekima otežano doći do dislociranih fakultetskih zgrada (Doolan i sur., 2014.).

U Hrvatskoj ne postoje pouzdani podatci o sudjelovanju osoba s invaliditetom u međunarodnoj mobilnosti. Prema dostupnim podacima Agencije za mobilnost i programe EU u 2014. godini dvoje je studenata s invaliditetom sudjelovalo u razmjeni Erasmus, a u 2015. godini petero. No, Agenciji nisu dostupne informacije o sudjelovanju studenata s invaliditetom među odlaznim studentima ako nisu zatražili dodatnu financijsku potporu.

⁵ <http://dodir.hr/ipa/>

⁶ Kategoriju studenata s teškoćama čine studenti koji su izjavili da imaju jednu ili više od ponuđenih teškoća: kronične bolesti, oštećenja vida ili sluha, poremećaj učenja, psihički poremećaji, teškoće pri kretanju, neke druge dugotrajne fizičke i/ili zdravstvene teškoće.

Studenti koji su završili strukovnu školu

Učenicima trogodišnjih strukovnih škola otežan je nastavak školovanja na visokoškolskoj razini: prema Baranović (2015.), dok 98,5 % gimnazijalaca i 75 % učenika četverogodišnjih strukovnih škola planira studirati, planove za studiranje ima tek 16,5 % učenika trogodišnjih strukovnih škola. Prema Matkoviću i sur. (2014.) učenicima trogodišnjih strukovnih škola prepreku upisu studija čini obveza stjecanja četverogodišnje strukovne kvalifikacije te polaganje državne mature.

Vrsta završene srednje škole povezana je i s planovima za međunarodnu studentsku mobilnost – studenti sa završenom gimnazijom značajno češće planiraju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu (njih 43 %) nego oni sa završenom strukovnom školom (njih 27 %) (Šćukanec i sur., 2016.).

Postoje indicije da je studentima koji su završili srednju strukovnu školu teže položiti ispite na prvoj godini studija (Mihaljević Kosor, 2010.; Doolan, 2010.). Prema Doolan (2010.) studenti koji su završili određene strukovne škole pokazuju nezadovoljstvo načinom na koji ih je srednja škola pripremila za studij, sadržajno i u pogledu radnih navika.

Studenti koji rade uz studij

Nužnost rada uz studij u nekim slučajevima određuje i vrstu upisanog studija, pa nisu nerijetke situacije kada se oni koji moraju raditi odlučuju za studij koji nije vremenski intenzivan jer omogućuje studiranje uz radno opterećenje (Doolan i sur., 2014.).

Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016.) 44 % studenata obavljalo je neki plaćeni stalni ili povremeni posao tijekom semestra u kojemu je provedeno istraživanje. Studenti čiji roditelji nemaju visoko obrazovanje, studenti koji su upisali studij nakon 21. godine i studenti roditelji nadzastupljeni su u obavljanju stalnih poslova (Šćukanec i sur., 2016.).

U istraživanju Drusany i sur. (2012.), 18,8 % studenata navelo je da ih posao koji rade katkad do izrazito ometa u studiranju.

Studenti sa stalnim zaposlenjem češće intenzitet studijskih obveza procjenjuju nižim od studenata koji ne rade (Šćukanec i sur., 2016.).

Obveza prisustvovanja na nastavi ovim studentima otežava redovitost u studiranju (Doolan i sur., 2014.). Naime, za ove je studente najveći izazov usklađivanje radnih i studijskih obveza.

Studenti koji putuju na studij

Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016) 13 % studenata putuje na studij u drugu županiju. Dok je za neke studente udaljenost između studija u jednoj i doma u drugoj županiji neznatna, za druge uključuje vremenski i financijski znatan put.

Prema Doolan i sur. (2014.) studenti koji putuju na studij iz druge županije ranjiva su skupina jer ne mogu biti prisutni na svim predavanjima zbog troškova puta, ali i neredovitih linija javnog prijevoza. Studenti koji žive izvan županije studiranja u prosjeku svoje financijske teškoće ocjenjuju ozbiljnijima u odnosu na one koji žive u mjestu studiranja (Šćukanec i sur., 2016.). Zbog vremena utrošenog na putovanje ovi studenti imaju i manje vremena za učenje (Doolan i sur., 2014.).

Studenti djeca hrvatskih branitelja

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.) prepoznala je dio hrvatskih branitelja i dio stradalnika ratnih zbivanja i članove njihovih obitelji kao posebnu kategoriju građana koji su suočeni s problemima poput siromaštva, invalidnosti, nezaposlenosti, bolesti, neriješenog stambenog pitanja, otežanih socijalnih kontakata i sur. Dio djece hrvatskih branitelja odrasta i školuje se u otežanim životnim uvjetima što se odražava na njihov školski uspjeh i kasniji pristup visokom obrazovanju.

Od Domovinskog rata su za najranjivije skupine djece hrvatskih branitelja (djeca smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja i djeca najtežih HRVI-ja 100 % I. skupine), zakonski ili Sporazumom o poticajnim mjerama za upis u ustanove visokog obrazovanja, koji su 2007. potpisali ministarstva nadležna za obrazovanje i branitelje te Rektorski zbor RH, provedene poticajne mjere za upis na visoka učilišta.

Prema posljednjim obrađenim podacima u evidencijama Ministarstva hrvatskih branitelja ukupno je 7499 djece smrtno stradalih i djece zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja, a njih 1750 trenutačno se redovito školuje, od čega 726 na visokim učilištima. 302 djece smrtno stradalih hrvatskih branitelja mlađe od 19 godina u sljedećem će razdoblju tek pristupiti visokom školovanju. Prema uvidima Ministarstva hrvatskih branitelja, ukupan broj djece hrvatskih branitelja mnogo je veći te za tu skupinu mladih još uvijek ne postoji sustavno prikupljanje podataka i nema dovoljno saznanja. Predstavnici Ministarstva hrvatskih branitelja navode da je životni put i tijek školovanja djece hrvatskih branitelja, primarno ili sekundarno traumatizirane ratnim događanjima i/ili stradavanjem roditelja, promijenjen u odnosu na planirani tijek koji je postojao u mirnodopskim uvjetima, a kod djece smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja rani gubitak i odrastanje bez jednoga ili čak oba roditelja mogli su znatno utjecati na njihov školski uspjeh te ih time dovesti u neravnopravan položaj u pristupu visokom obrazovanju u odnosu na ostale. Prema istraživanju koje je proveo Kovač (2015.), koje je za cilj imalo izmjeriti dimenzije gubitka roditelja za vrijeme rata na razvoj djece, posebno na kvalitetu školovanja, gubitak roditelja ima dugotrajan negativni utjecaj na školski uspjeh, negativan je utjecaj veći što je dulje vrijeme dijete odrastalo bez roditelja te su psihološke posljedice ranoga gubitka roditelja izraženije što je dijete starije.

Studenti pripadnici romske manjine

Na nacionalnoj razini nisu dostupni podatci o sustavnom praćenju zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u visokom obrazovanju niti o tome postoje opsežna istraživanja. No, postoje indicije da su podzastupljeni pripadnici romske manjine. Prema podacima tadašnjeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za akademsku godinu 2014./2015. upisano je bilo svega sedam studenata/ica koji su se izjasnili kao pripadnici romske manjine.

Prepreke nastavku školovanja na visokoškolskoj razini nastaju na nižim razinama obrazovanja. Pripadnici romske manjine ranjiva su skupina u pogledu završetka osnovnoškolskog obrazovanja (Novak, 2008.), a oni koji upišu srednjoškolsko obrazovanje češće upisuju trogodišnje strukovno obrazovanje što čini prepreku nastavku školovanja na visokoškolskoj razini (Baranović, 2009.). Dodatno, prema Baranović (2009.) relativno mali broj ispitanika Roma pokazuje aspiracije za visoko obrazovanje.

Studenti pripadnici LGBT orijentacije

U okviru istraživanja provedenog u sklopu projekta „E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj“ studenti su istaknuli da su na visokim učilištima u

Hrvatskoj studenti pripadnici LGBT orijentacije potencijalno ranjiva skupina studenata u kontekstu društvene integracije. No, za ovu skupinu u Hrvatskoj još uvijek ne postoji sustavno prikupljanje podataka i nema dovoljno saznanja. Nalazi istraživanja provedenog na učenicima srednjih škola u Hrvatskoj (Jugović i Bezinović, 2015.) pokazuju da su učenici LGBT orijentacije češće od učenika heteroseksualne orijentacije izloženi relacijskom i fizičkom nasilju. Takvi podatci nisu prikupljeni i za studentsku populaciju.

Studenti iz alternativne skrbi

Prema podacima udruge Korak u život u Hrvatskoj godišnje dvjestotinjak djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz dječjih domova i udomiteljskih obitelji završava srednju školu pri čemu dio njih želi nastaviti školovanje. U brošuri Smjernice za zadovoljavanje potreba mladih izašlih iz sustava skrbi (Šimić, A., Kusturin, S., Zenko, A., 2011.) navodi se podatak od oko 172 mladih u dobi od 18 do 21 godine koji godišnje izađu iz skrbi. Susreti s mladima iz alternativne skrbi, koji čine jedan od temelja brošuri, doveli su do sljedećih uvida relevantnih za obrazovne puteve mladih: mladi su istaknuli da su bili primorani upisati školu koja će im omogućiti da odmah nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja počnu raditi, što je im je otežalo nastavak školovanja na visokoškolskoj razini; istaknuli su da prepreke nastavku školovanja čini i nedostatak financijskih sredstava (sredstva za knjige, školarine, instrukcije) te da im nedostaju informacije o mogućim stipendijama. Istaknuto je i da se mladi iz alternativne skrbi koji odluče nastaviti školovanje nekoliko godina nakon završetka srednje škole susreću s problemima kao što su nemogućnost ostvarivanja smještaja u studentskim domovima i nemogućnost ostvarivanja pojedinih stipendija. Navedeno je da rad uz studij zbog financijske nužnosti negativno utječe na njihovo ispunjavanje studijskih obveza.

Studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva

Prema Europskoj federaciji nacionalnih organizacija koje rade s beskućnicima (FEANTSA) mladi beskućnici jesu osobe u dobi od 13 do 24 godine koji žive odvojeno od roditelja i nemaju stalno mjesto prebivališta te izvore financiranja. FEANTSA ističe da se može očekivati porast mladih beskućnika u većini europskih država zbog globalne ekonomske krize.

Prema informacijama iz Ureda pučke pravobraniteljice, koje su dobivene iz razgovora s predstavnicima Hrvatske mreže za beskućnike, u 2015. i 2016. godini zabilježeni su slučajevi mladih osoba (među kojima i nekoliko studenata) koji su tražili pomoć regionalnih centara/prihvatišta za beskućnike, jer su zbog izvanrednih životnih okolnosti ostali bez stalnog mjesta stanovanja.

Za ovu skupinu studenata u Hrvatskoj još uvijek ne postoji sustavno prikupljanje podataka i nema dovoljno saznanja.

Studenti iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka

Ne postoje istraživanja o zastupljenosti studenata iz ruralnih područja u hrvatskom visokom obrazovanju. No, *ad hoc* analiza koja se temelji na razgovorima sa studentima, profesorima i administrativnim osobljem na visokim učilištima u Hrvatskoj (Krpan, 2009.), a i na recentnim svjetskim istraživanjima (Brown i sur. 2016.; Looker, Andres, 2001.; Rural aspiration, 2015.), pokazuje da postoje temelji da se položaj te skupine u visokom obrazovanju posebno istraži u Hrvatskoj. Naime, postoje indicije da su osobe iz ruralnih područja u većem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te imaju slabiju zdravstvenu zaštitu i višu stopu nezaposlenosti (Operativni program, 2015.). Za sada je radna hipoteza da učenici iz ruralnih područja rjeđe upisuju studije od onih iz urbanih sredina te da, ako ih i upisuju, tada su to studiji koji su im blizu po mjestu stanovanja.

Prema dostupnim međunarodnim analizama (Brown i sur., 2016.; Looker i Andres, 2001.) razlozi podzastupljenosti studenata iz ruralnih područja su sljedeći: 1) financijski, jer su visoka učilišta smještena u gradovima; 2) škole u ruralnim područjima često ne raspolažu jednakim materijalnim, a posebno nastavničkim resursima kao škole u urbanim područjima (u Hrvatskoj je to posebno izraženo zbog decentraliziranih funkcija u osnovnom i srednjem obrazovanju gdje gradovi raspolažu znatno većim sredstvima od županija za ove funkcije); 3) potpora obitelji i okoline za studiranje uglavnom je slabija u ruralnim područjima; 4) postoji i problem digitalnog rascjepa (*digital divide*) u odnosu na studente iz urbanih područja.

Izbjeglice⁷ i tražitelji azila

Na nacionalnoj razini nisu dostupni podatci o zastupljenosti pripadnika ove skupine u visokom obrazovanju niti o tome postoje relevantna istraživanja na razini Republike Hrvatske. Prema službenim statistikama Ministarstva unutarnjih poslova za posljednjih šest godina raste broj evidentiranih tražitelja azila u odnosu na razdoblje od 2005. do 2009. godine. Porast broja tražitelja azila u Republici Hrvatskoj evidentiran je 2010. godine kada je bilo 290 tražitelja azila, 2011. godine – 807, 2012. godine – 1194, 2013. – 1089, 2014. – 453 te 2015 – 15 (MUP 2014., 2015., 2016.). Dosad je u Republici Hrvatskoj odobreno 97 azila i 71 supsidijarna zaštita (MUP, 2016.). Broj odobrenih zaštita raste u odnosu na razdoblje do 2009. godine; u 2010. godini odobreno je 14 zahtjeva za zaštitom, u 2011. godini – 11, u 2012. godini – 35, u 2013. – 24, u 2014. – 25 te u 2015. – 37 (MUP, 2016.). S obzirom na povećanje broja osoba pod međunarodnom zaštitom pojavljuje se potreba za uspostavljanjem učinkovitijih mehanizama društvene i socijalne integracije u svim područjima, a posebno u području obrazovanja te tržišta rada.

Izbjeglice i tražitelji azila su u europskom i hrvatskom prostoru prepoznati kao ranjiva skupina čiju integraciju nacionalne države moraju sustavno podupirati. Europska je komisija u dokumentu „*Migration and Mobility: Challenges and Opportunities for EU Education Systems*“ (Europska komisija, 2008.) na temu migracija i mobilnosti u kontekstu obrazovanja prepoznala izbjeglice, tražitelje azila i azilante kao ranjivu skupinu na svim razinama obrazovanja.

Izbjeglice i tražitelji azila pod supsidijarnom zaštitom u Hrvatsku dolaze zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, političkog mišljenja, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili pak u Hrvatsku dolaze jer se ne smatraju sigurnima zbog ratnih sukoba u svojim matičnim zemljama. Neki od čimbenika koji čine skupinu ranjivom jesu nepoznavanje hrvatskog jezika, lošiji socio-ekonomski status, nedostatna integracija u društvo, obrazovne sustave te tržište rada, neriješeno stambeno pitanje i dr. Zbog tih je čimbenika ova skupina izložena riziku marginalizacije i diskriminacije unutar društva u koje su doputovali.

Hrvatska je člankom 70. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15 i 127/17) propisala da azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom ima pravo na visoko obrazovanje pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani u skladu s posebnim propisima.

⁷ Izbjeglicama se smatraju sve osobe pod međunarodnom pravnom zaštitom (prema hrvatskom zakonodavstvu su to azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom). Prema međunarodnom pravu u skupinu izbjeglica pripadaju i tražitelji azila.

Dodatak

Izvanredni studenti⁸

U Hrvatskoj postoji znatan udio izvanrednih studenata u ukupnoj studentskoj populaciji (27 %), od kojih velik udio (njih 60 %) radi tijekom studija. Studenti koji su završili gimnaziju zastupljeniji su među redovitim studentima, a među izvanrednim studentima oni sa završenom strukovnom srednjom školom. Premda većina studenata na preddiplomskom studiju u Hrvatskoj namjerava nastaviti studij na diplomskoj razini (54 %), u manjoj mjeri to namjeravaju učiniti izvanredni studenti (38 %).

Prema iskazima studenata prosječni ukupni semestralni trošak za studente u Hrvatskoj iznosio je 15.417,00 kn. Taj iznos uključuje životne i studijske troškove. Izvanredni studenti pripadaju u skupine studenata koje imaju najviše troškove studiranja. Studiranje u statusu izvanrednog studenta financijski je zahtjevnije od studiranja u statusu redovitog studenta. Prosječni ukupni semestralni trošak izvanrednih studenata iznosi 23.341,00 kn nasuprot 15.926,00 kn u redovitim studenata s plaćanjem, odnosno 11.001,00 kn u redovitim studenata bez plaćanja.

Posao je posebno važan i visok izvor prihoda za izvanredne studente. Visok postotak izvanrednih studenata (37 %) radi u punome radnom vremenu (više od 35 sati tjedno). S druge pak strane njihov prihod od stipendija i obitelji je nizak. Stipendije su neravnomjerno raspoređene s obzirom na status studenata: visoki udio redovitih studenata koji ne plaćaju školarinu prima stipendiju (34 %), dok izvanredni studenti koji plaćaju puni iznos školarine gotovo ne primaju nikakav oblik stipendije. Više od trećine studenata u Hrvatskoj (37 %) svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima. No, izvanredni studenti znatno iznad prosjeka ocjenjuju svoje financijske teškoće vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima.

Najveći udio studenata u Hrvatskoj (60 %) provodi više od 30 sati tjedno u studijskim obvezama (u učenju i studiranju). Pritom čak 44 % izvanrednih studenata (koji bi trebali studirati na studijima s djelomičnim opterećenjem) provodi više od 30 sati tjedno u studijskim obvezama. Time je izvanrednim studentima znatno otežano raditi uz studij, na što je pak dio prisiljen kako bi pokrili svoje troškove studiranja. Ponajviše zbog obveza koje proizlaze iz posla, studenti izvanrednih studija u nastavi provode gotovo dvostruko manje vremena nego redoviti studenti koji studiraju bez plaćanja školarine (11 sati nasuprot 19 sati tjedno). Što se tiče procjene vremena provedenog u učenju, nema značajne razlike među izvanrednim i redovitim studentima.

Na ljestvici od jedan („uopće nisam zadovoljan“) do pet („jako sam zadovoljan“) prosječna ocjena zadovoljstva hrvatskih studenata kvalitetom nastave, organizacijom studija i rasporedom, odnosom administrativnog osoblja prema studentima te opremljenošću prostora kreće se oko srednje ocjene tri (3). Veće nezadovoljstvo pokazuju studenti koji društveni status svoje obitelji procjenjuju kao nizak i izvanredni studenti, što ne začuđuje s obzirom na opisane otežavajuće okolnosti u kojima studiraju.

Redoviti studenti koji plaćaju školarinu ili participaciju u školarini (njih 42 %) i oni koji ne plaćaju školarinu (njih 39 %) češće planiraju studirati u inozemstvu u odnosu na izvanredne studente (njih 25 %).

Studenti stručnih studija

Prema nalazima istraživanja Eurostudent 50,7 % studenata završilo je gimnaziju prije upisa na visoko učilište, a 43,1 % četverogodišnju strukovnu srednju školu. Studenti sa završenom gimnazijom čine

⁸ Prikazani su podatci iz istraživanja Eurostudent za Hrvatsku (Šćukanec i sur., 2016.).

većinu studenata na sveučilišnim studijima (65 %), dok oni sa završenom strukovnom školom čine većinu na javnim (78 %) i privatnim (72 %) stručnim studijima.

Prema nalazima istraživanja Eurostudent većina studenata na preddiplomskoj razini namjerava nastaviti studij na diplomskoj razini (54 %). No, u manjoj mjeri to namjeravaju učiniti studenti stručnih studija (37 %). U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. Studenti sveučilišnih studija rjeđe prekidaju studij (9 %) prije završetka preddiplomskog studija od studenata stručnih javnih (14 %) i stručnih privatnih studija (30 %).

Prema iskazima studenata prosječni ukupni semestralni trošak za studente u Hrvatskoj iznosio je 15.417,00 kn. Taj iznos uključuje životne i studijske troškove. Studenti stručnih studija (javnih i privatnih) imaju veće semestralne troškove od studenata sveučilišnih studija. Prosječni ukupni semestralni trošak studenata koji studiraju na privatnim stručnim studijima iznosi 29.239,00 kn, prosječni trošak onih koji studiraju na javnim stručnim studijima iznosi 16.281,00 kn, dok prosječni trošak studenata koji studiraju na sveučilišnim studijima iznosi 14.012,00 kn.

Studenti sveučilišnih studija značajno češće primaju stipendiju u odnosu na studente stručnih studija. Studenti stručnih studija ponajviše se oslanjaju na prihod od posla. Više od trećine hrvatskih studenata (37 %) svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima, a među njima se posebno ističu studenti javnih veleučilišta i visokih škola.

Udio studenata koji planiraju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu povećao se s 21 % na 36 % u odnosu na rezultate hrvatskog istraživanja Eurostudent iz 2010. godine (Farnell i sur., 2011.). Taj je postotak značajno viši u studenata sveučilišnih studija (40 %) nego u onih na javnim stručnim studijima (24 %).

Sažetak nalaza o podzastupljenim i ranjivim skupinama

Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj	Dostupni podatci o pristupu i tijeku studija te mobilnosti	Neki od čimbenika koji čine skupinu ranjivom
Studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja	<p>U uzorku istraživanja Eurostudent (Šćukanec i sur., 2016.) nalazi se 5,1 % studenata čiji očevi imaju najniži stupanj obrazovanja, dok je u populaciji muškaraca u dobi od 40 do 60 godina 18,5 % sa završenom samo osnovnom školom. U uzorku se nalazi 34 % očeva s visokom školom ili fakultetom, dok ih je u ukupnoj populaciji 17 %. U pravilu, djeca visokoobrazovanih roditelja češće studiraju te češće planiraju studij u inozemstvu (Šćukanec i sur., 2016.).</p> <p>Prema populacijskim podacima prikupljenima prijavnim listovima od strane Državnog zavoda za statistiku kod studenata bilo koje godine studija u akademskoj godini 2010./2011. nisu uočene značajne razlike u obrascima trajanja studija (odnosno učestalosti „kašnjenja“) s obzirom na obrazovanje roditelja (Farnell i sur., 2013.).</p>	<p>Slabija obrazovna postignuća na prethodnim stupnjevima obrazovanja učenika iz obitelji slabije obrazovanih roditelja (Burušić, Babarović i Marković, 2010.; Jokić i Ristić Dedić, 2010.; Gregurović i Kuti, 2009.).</p> <p>Učenici čiji roditelji imaju niži stupanj obrazovanja češće upisuju strukovne škole, posebice trogodišnje strukovne škole (razlike koje učenici trogodišnjih škola moraju polagati te državna matura otežavaju nastavak školovanja) (Matković i sur., 2014.).</p> <p>Nedostatno obrazovno savjetovanje u srednjim školama (Košutić i sur., 2015.).</p> <p>Studenti čiji roditelji imaju osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje značajno češće svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima u odnosu na studente čiji roditelji imaju visoko obrazovanje (Šćukanec i sur., 2016.).</p>
Studenti nižeg ekonomskog statusa	Istraživanje Košutić i sur. (2015.) pokazuje kako se srednjoškolci koji planiraju studirati razlikuju od onih koji ne planiraju studirati ili još ne znaju hoće li studirati prema imovini koju posjeduju njihovi roditelji: najviše imovine imaju učenici koji planiraju studirati.	<p>U istraživanju Košutić i sur. (2015.) 1/3 učenika navela je nedostatak financijskih sredstava kao razlog za nenastavljanje školovanja.</p> <p>Stalan posao češće imaju studenti nižeg ekonomskog statusa, pri čemu studenti sa stalnim zaposlenjem češće intenzitet studijskih obveza procjenjuju nižim od studenata koji ne rade (Šćukanec i sur., 2016.).</p>
Studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području	Dok studenti čine značajnu većinu u tehničkim znanostima (70 %), studentice čine značajnu većinu u humanističkim znanostima (74 %) te studijima u području medicine i zdravstva (71 %) (Šćukanec i sur., 2016.).	Prema Jugović (2015.) rodni stereotipi o zanimanjima i područjima studija važan su čimbenik odabira različitih područja studija: uvjerenje o slabijem talentu vlastite rodne skupine za određeno zanimanje i područje studija povezano je s manjom vjerojatnošću odabira tog područja studija.

Stariji studenti	<p>U Hrvatskoj 8 % studenata upisuje prvi put studij nakon 21. godine života (Šćukanec i sur., 2016.). Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta 21 % studenata ima 25 ili više godina pri čemu je taj udio primjerice u Finskoj 58 %, Švedskoj 53 %, Norveškoj 52 %, Austriji 46 % i Švicarskoj 44 %. Od 29 zemalja Hrvatska je po udjelu studenata iznad 25 godina na 17. mjestu. Postoje indicije da je nezavršavanje prve godine studija učestalije kod starijih studenata (Mihaljević Kosor, 2010.).</p>	<p>Financijske teškoće: svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima 51 % studenata koji su studij upisali s 21. godinom i više, dok to isto misli samo 36 % studenata koji su studij upisali s manje od 21 godinu (Šćukanec i sur., 2016.).</p> <p>Izazov studiranja uz rad: među studentima koji su najzastupljeniji u obavljanju stalnih poslova nalaze se studenti koji su upisali studij nakon 21. godine (Šćukanec i sur., 2016.). Postoje indicije da je socijalna integracija teža za starije studente (Doolan i sur., 2014.).</p> <p>Nemaju položenu državnu maturu jer su srednjoškolsko obrazovanje završili prije uvođenja ispita državne mature.</p>
Studenti s djecom	<p>Ukupno 3 % studenata ima djecu (Šćukanec i sur., 2016.). Radi se o podzastupljenoj skupini ako ovaj udio usporedimo s onim iz drugih europskih zemalja. Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta Hrvatska je po udjelu studenata s djecom na 25. mjestu od 29 zemalja. 90 % studenata s djecom ne planira studirati u inozemstvu (Šćukanec i sur., 2016.). U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti roditelji (22 %) (Šćukanec i sur., 2016.).</p>	<p>Studenti roditelji tvrde da im je studiranje teže nego studentima koji nemaju djece: negativnije procjenjuju vrijeme koje im je na raspolaganju za studijske obveze (Doolan i sur., 2014.).</p> <p>Većina studenata roditelja (njih 65 %) zaposlena je na puno radno vrijeme ili dio radnog vremena (Šćukanec i sur., 2016.).</p>
Studenti s invaliditetom	<p>Prema podacima Eurostudenta u Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti s fizičkim teškoćama, mentalnim teškoćama ili poremećajima učenja (16 %) (Šćukanec i sur., 2016.).</p>	<p>Zbog različitih zdravstvenih stanja ili akutnih bolesti studenti se susreću s različitim preprekama: neki moraju na fizikalnu terapiju, nekima je otežano sjediti cijeli dan na predavanjima, nekima su potrebna vizualna povećala za tekstualne materijale, dok je nekima otežano doći do dislociranih fakultetskih zgrada (Doolan i sur., 2014.).</p>
Studenti koji su završili strukovnu školu	<p>Prema Baranović (2015.) dok 98,5 % gimnazijalaca i 75 % učenika četverogodišnjih strukovnih škola planira studirati, planove za studiranje ima tek 16,5 % učenika trogodišnjih strukovnih škola. Studenti sa završenom gimnazijom značajno češće planiraju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu (njih 43 %) nego oni sa</p>	<p>Prema Matkoviću i sur. (2014.) učenicima trogodišnjih strukovnih škola prepreku upisu studija čini obveza stjecanja četverogodišnje strukovne kvalifikacije te polaganje državne mature.</p> <p>Prema Doolan (2010.) studenti koji su završili određene strukovne škole pokazuju nezadovoljstvo načinom na koji ih je srednja</p>

	završenom strukovnom školom (njih 27 %) (Šćukanec i sur., 2016.). Postoje indicije da je studentima koji su završili srednju strukovnu školu teže položiti ispite na prvoj godini određenih studija (Mihaljević Kosor, 2010.; Doolan, 2010.).	škola pripremila za studij, sadržajno i u pogledu radnih navika.
Studenti koji rade uz studij	Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016.) 44 % studenata obavljalo je neki plaćeni stalni ili povremeni posao tijekom semestra u kojemu je provedeno istraživanje. Studenti čiji roditelji nemaju visoko obrazovanje, studenti koji su upisali studij nakon 21. godine i studenti roditelji nadzastupljeni su u obavljanju stalnih poslova (Šćukanec i sur., 2016.).	Studenti sa stalnim zaposlenjem imaju manje vremena za studijske obveze od studenata koji ne rade (Šćukanec i sur., 2016.).
Studenti koji putuju na studij iz druge županije	Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016.) 13 % studenata putuje na studij u drugu županiju.	Prema Doolan i sur. (2014.) studenti koji putuju na studij iz druge županije ne mogu biti prisutni na svim predavanjima zbog troškova puta, ali i neredovitih linija javnog prijevoza. Zbog vremena utrošenog na putovanje ti studenti imaju i manje vremena za učenje (Doolan i sur., 2014.).
Studenti djeca hrvatskih branitelja	302 djece smrtno stradalih hrvatskih branitelja mlađe od 19 godina u sljedećem će razdoblju tek pristupati visokom školovanju (Ministarstvo hrvatskih branitelja Republike Hrvatske, 2016.).	Gubitak roditelja ima dugotrajan negativni utjecaj na školski uspjeh, negativan utjecaj je veći što je dulje vrijeme dijete odrastalo bez roditelja te su psihološke posljedice ranoga gubitka roditelja izraženije što je dijete starije (Kovač, 2015.).
Studenti pripadnici romske manjine	Prema Baranović (2009.) svega nekoliko pripadnika romske nacionalne manjine pohađa visokoškolsko obrazovanje: u izvješću se navode podatci MZOS-a za 2007. godinu prema kojima je tada bilo upisano svega 10 studenata/ica romske nacionalnosti.	Pripadnici romske manjine rjeđe upisuju gimnazijsko obrazovanje što čini prepreku nastavku školovanja na visokoškolskoj razini (Baranović, 2009.). Prema Baranović (2009.) relativno mali broj ispitanika pokazuje aspiracije za visoko obrazovanje.
Studenti pripadnici LGBT orijentacije	U okviru istraživanja provedenih unutar projekta „E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj“ studenti su istaknuli da su u Hrvatskoj	Nalazi istraživanja provedenog na učenicima srednjih škola u Hrvatskoj (Jugović i Bezinović, 2015.) pokazuju da su učenici LGBT orijentacije češće od učenika

	<p>studenti pripadnici LGBT orijentacije na visokim učilištima potencijalno ranjiva skupina studenata.</p>	<p>heteroseksualne orijentacije izloženi relacijskom i fizičkom nasilju.</p>
<p>Studenti iz alternativne skrbi</p>	<p>U Hrvatskoj godišnje dvjestotinjak djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz dječjih domova i udomiteljskih obitelji završava srednju školu pri čemu dio njih želi nastaviti školovanje.</p>	<p>Mladi iz alternativne skrbi često upisuju strukovne programe nakon kojih je nastavak školovanja na visokoškolskoj razini otežan, a i financijske poteškoće otežavaju nastavak školovanja na visokoškolskoj razini za ovu skupinu mladih (Šimić, Kusturin, Zenko, 2011.).</p>
<p>Studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva</p>	<p>Prema informacijama iz Ureda pučke braniteljice, koje su dobivene iz razgovora s predstavnicima Hrvatske mreže za beskućnike, u 2015. i 2016. godini zabilježeni su slučajevi mladih osoba (među kojima i nekoliko studenata) koji su tražili pomoć regionalnih centara/prihvatišta za beskućnike, jer su zbog izvanrednih životnih okolnosti ostali bez stalnog mjesta stanovanja.</p>	<p>Financijske teškoće.</p>
<p>Studenti iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka</p>	<p>Osobe iz ruralnih područja u većem su riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, imaju slabiju zdravstvenu zaštitu i višu stopu nezaposlenosti (Operativni program, 2015.).</p>	<p>Razlozi podzastupljenosti studenata iz ruralnih područja uključuju financijske poteškoće jer su visoka učilišta smještena u gradovima, škole u ruralnim područjima često ne raspolažu jednakim resursima kao škole u urbanim područjima, potpora obitelji i okoline za studiranje često je slabija u ruralnim područjima, postoji i problem digitalnog rascjepa u odnosu na učenike iz urbanih područja.</p>
<p>Izbjeglice i tražitelji azila</p>	<p>Europska je komisija u dokumentu iz 2008. na temu migracija i mobilnosti u kontekstu obrazovanja prepoznala izbjeglice, tražitelje azila i azilante kao ranjivu skupinu.</p>	<p>Nepoznavanje hrvatskog jezika, lošiji socio-ekonomski status, nedostatna integracija u društvo, obrazovne sustave te tržište rada, neriješeno stambeno pitanje.</p>

Literatura

Baranović, B. (2015). Materijali za radionice s nastavnicima proizašli iz projekta *Socijalni identiteti, pristup visokom obrazovanju i odabir studija*, financiran sredstvima Hrvatske zaklade za znanost.

Baranović, B. (2009). Život Romkinja u Hrvatskoj s naglaskom na pristup obrazovanju. Izvještaj o rezultatima istraživanja. Udruga žena Romkinja „Bolja budućnost“. Dostupno na:
http://www.ijf.hr/socijalna_ukljucenost/adminmax/files/Izvjestaj_ZivotiObrazRomkinja.pdf

Brown, M. G., Wohn, D. Y., Ellison, N. (2016). Without a map: College access and the online practices of youth from low-income communities. *Computers & Education*, 92-93, 104-116.

Burušić, J., Babarović, T., Marković, N. (2010). Koliko daleko padaju jabuke od stabla? Odnos obrazovnih postignuća djece i obrazovne razine njihovih roditelja. *Društvena istraživanja*, 108-109 (4-5), 709-730.

Doolan, K., Košutić, I. i Barada, V. (2014). Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica (Izvešće o nalazima istraživanja). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na:
<http://www.ipa-equality.eu/publikacije/>

Doolan, K. (2010). "My dad studied here too": social inequalities and educational (dis)advantage in a Croatian higher education setting. Doktorski rad, Sveučilište u Cambridgeu.

Divjak B., Ostroški M., Vidaček Hainš V.(2010). Sustainable student retention and gender issues in Mathematics for ICT study. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 413, 293-310.

Drusany, D., Ajduković, M., Divjak, B., Jokić-Begić, N., Kranželić, V., Rimal, I. (2012). *Istraživanje procjene potreba studenata za podrškom tijekom studija*. Izvešće za Senat Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na:
file:///C:/Users/Blazenka%20Divjak/Downloads/Istrazivanje_procjene_potreba_studenata_za_podrskom-1.pdf

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T., i Cvitan, M. (2013). Socijalna uključenost visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza stanja. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na:
http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna_ukljucivost_visokog_obrazovanja.pdf

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T. i Cvitan, M. (2011.). Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na:
http://iro.hr/userdocs/File/ACCESS-glavni/1.%20EUROSTUDENT_Nacionalno_izvjesce_RH_2011.pdf

Gregurović, M., i Kuti, S. (2010). Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006. *Revija za socijalnu politiku*, 17(2), 179-196.

Hauschildt, K., Gwosc, C., Netz, N., Mishra, S. (2015). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012-2015. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.

Jokić, B., Ristić Dedić, Z. (2014.). *Postani student u Hrvatskoj*. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Dostupno na:
https://www.azvo.hr/images/stories/publikacije/Postati_student_u_Hrvatskoj.pdf

Jokić, B., i Ristić-Dedić, Z. (2010). Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva. *Revija za socijalnu politiku*, 17(3), 345-362.

Jugović, I., Bezinović, P. (2015). Školska iskustva i percipirana dobrobit učenika koji osjećaju istospolnu privlačnost, u: Zarevski, P., Jurin, T., Modrić Stanke K. (ur.). *Zbornik skupa 22. Dani Ramira i Zorana Bujasa*, Zagreb, 16. – 18. travnja, 2015, str. 89.

Jugović, I. (2015). Rodna dimenzija odabira područja studija, u: Baranović, B. (ur.). *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? Pristup visokom obrazovanju i odabir studija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 165-185.

Kovač, D. (2015). Growing up Fatherless and Education Outcomes. Rad proizašao iz doktorske disertacije – predstavljen na Sveučilištu Princeton. <http://www.ers.princeton.edu/events/ers-events/dejan-kovac-princeton-university-%E2%80%9Cgrowing-fatherless-effects-paternal-mortality>

Košutić, I., Puzić, S., Doolan, K. (2015). Društveni i institucionalni aspekti odluke o studiranju i odabira visokoškolske institucije, u: Baranović, B. (ur.). *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? Pristup visokom obrazovanju i odabir studija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 123-163.

Krpan M. (2009). Intervju: Thomas Farnell, koordinator obrazovnih programa u Institutu za razvoj obrazovanja. [file:///C:/Users/Blazenka%20Divjak/Downloads/Intervju Thomas Farnell.pdf](file:///C:/Users/Blazenka%20Divjak/Downloads/Intervju%20Thomas%20Farnell.pdf)

Looker, E. D., Andres, L. (2001). Rurality and capital: educational expectations and attainments of rural, urban/rural and metropolitan youth. *The Canadian Journal of Higher Education*, 31(2), 1-45.

London Communiqué. (2007). Towards the European Higher Education Area: Responding to Challenges in a Globalised World. Dostupno na:

http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London_Communique18May2007.pdf

Matković, T., Buković, N., Lukić, N., Doolan, K. (2014). Destination uncertain? Trends, perspectives and challenges in strengthening vocational education for social inclusion and social cohesion. Luxembourg: European Training Foundation. [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/17E7427BD455393CC1257BC10032C7E5/\\$file/VET%20x%20social%20inclusion_Croatia.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/17E7427BD455393CC1257BC10032C7E5/$file/VET%20x%20social%20inclusion_Croatia.pdf)

Mihaljević Kosor, M. (2010). Rani odlazak sa studija: determinante nezavršavanja studija u hrvatskom visokom obrazovanju. *Revija za socijalnu politiku*, 17(2), 197-213.

Rural aspiration: access to Higher Education in rural, coastal and dispersed communities A report by IntoUniversity funded by the Cabinet Office Social Action Fund (2015).

<http://intouniversity.org/sites/all/files/userfiles/files/IntoUniversity%20Rural%20Aspiration%20Report%202015.pdf>

Šćukanec, N., Sinković, M., Bilić, R., Doolan, K., Cvitan, M. (2016). Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH.

Šimić, A., Kusturin, S., Zenko, A. (2011). Smjernice za zadovoljavanje potreba mladih izašlih iz sustava skrbi. Zagreb: Udruga „Igra“ i Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.

Yerevan Communiqué. (2015). EHEA Ministerial Conference. Dostupno na:
http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/112705.pdf